

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

Розвиток комунікативних якостей здобувачів дошкільної освіти засобами
гри

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття рівня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 212м групи
Марценюк Юлія Павлівна
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
Програми 23656 Дошкільна освіта
Керівник Андрієвський Б.М. д.пед.н.,
професор
Рецензент: Нікітченко Н.В., директорка
ЗДО № 64 Херсонської міської ради

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи мовленнєвого виховання здобувачів дошкільної освіти.....	6
1.1. Проблематика розвитку комунікативних якостей дошкільників.....	6
1.2. Ігрова діяльність як основа розвитку комунікативних якостей.....	13
1.3. Організаційний чинник комуніціровання дітей в грі.....	18
РОЗДІЛ 2 Умови створення ігрового середовища в сучасній родині.....	22
2.1. Особливості дистанційного навчання в закладах дошкільної освіти.....	22
2.2. Реалії організації ігрової діяльності у сімейному вихованні	26
2.3. Результати спостереження за розвитком комунікативних здібностей засобами гри.....	34
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	46
ДОДАТОК А.....	50

ВСТУП

Розвиток дитини обумовлено вмінням комунікувати в різних видах діяльності. Особливо актуальним це є для дошкільників перед вступом до школи. У старшому дошкільному віці діти активні, відкриті для спілкування, із задоволенням включаються в ігрову діяльність тощо. Але в умовах сьогодення процес соціалізації сучасної дитини гальмується багатьма факторами, зокрема, більшість часу дитина проводить у сім'ї (негативно впливає на навички спілкування з однолітками); батьки не завжди виконують методичні вказівки вихователя (зникає інтерес до виконання запланованого завдання) ; так зване «екранне спілкування» з вихователем (психологічне сприйняття особистості вихователя як «віддаленого педагога») тощо.

Слід зазначити: проблема розвитку особистості дошкільника, зокрема його комунікативних здібностей, набуває актуальності в сучасних умовах організації освітнього процесу. У той же час актуальність означеної проблеми зумовлена державними документами (Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» тощо), які націлено на модернізацію дошкільної освіти. Державна політика мовного розвитку особистості враховує вікові й психологічні особливості, змістовну складову, педагогічно доцільні форми і методи організації мовної освіти в тому числі психолого-педагогічних, соціальних умов формування комунікативної компетентності, зокрема значний внесок у розвиток лінгводидактичного аспекту (А.Богущ, О. Біляєв, Н.Гавриш, В.Мельничайко та ін.).

Багато дослідників вирішували проблему формування комунікативної компетентності в ігровій діяльності. Наприклад, Н.Гавриш, Н.Кудикіна, Л.Калмикова, Н.Лисенко, Т.Поніманська, та ін..

Актуальність висунутої проблеми, її соціальний характер, урахування сучасних умов перебування дітей в південному регіоні

зумовили вибір теми дослідження «**Розвиток комунікативних якостей здобувачів дошкільної освіти засобами гри**».

Об'єктом дослідження є процес розвитку комунікативних якостей дітей старшого дошкільного віку.

Предмет – педагогічні умови розвитку комунікативних якостей здобувачів дошкільної освіти засобами гри.

Задля вирішення означеної проблеми **сформульовано мету**: визначити, теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку комунікативних якостей старших дошкільників в провідній ігровій діяльності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми в психолого-педагогічній літературі;
2. Визначити психологічні особливості організації різного виду комунікації старших дошкільників в грі;
3. Змодельовати ігрове середовище як педагогічно доцільну умову розвитку комунікативних якостей старших дошкільників;
4. Розробити методичні поради для батьків з проблем розвитку комунікативних якостей здобувачів дошкільної освіти засобами гри.

Вирішення завдань дозволяє реалізацію таких **методів** дослідження як: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, моделювання, контент-аналіз для окреслення проблематики дослідження в науковій літературі, визначення базових понять, концептуальних підходів розвитку комунікативних якостей дошкільників засобами гри; *емпіричні*: спостереження (пряме, опосередковане, самоспостереження), бесіда, анкетування, опитування; *статистичні*: для перевірки вірогідності отриманих результатів.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні педагогічних умов розвитку комунікативних якостей старших дошкільників засобами гри;

визначенні середовищного фактору як основного чинника соціалізації дитини в грі.

Практична значущість – за результатами спостереження з'ясовано, що спеціально підібрані ігри (сюжетно-рольові, ігри-драматизації) з проблеми розвитку комунікативних компетентностей здобувачів дошкільної освіти є ефективними в умовах дистанційного формату проведення занять. Обґрунтовано середовище, де концентруються ознаки розвивального, пізнавального, медіа освітнього навчання.

Результати дослідження висвітлено в статті «Гра як засіб розвитку особистості здобувачів дошкільної освіти» альманаху «Магістерські студії», 2023.

Структура роботи класично поділяється на вступ, два розділи, висновки, список літератури складає 44 джерела, роботу ілюстровано таблицями і рисунками. Всього 51 сторінка.

РОЗДІЛ 1. Проблематика розвитку мовленнєвої компетентності дошкільників в умовах занять у дистанційному форматі

1.1. Теоретичні основи мовленнєвого виховання здобувачів дошкільної освіти

Як відомо мовленнєвий розвиток дитини являє собою один з провідних чинників соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. Звертаючись до Базового компонента, зокрема освітньої лінії «Мовлення дитини», слід констатувати: у закладі дошкільної освіти має формуватися засвоєння культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Науковці вважають оволодіння мовою як засобом пізнання, способом спілкування вкрай значущим досягненням перед шкільного дитинства. Мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини через органічний зв'язок із національним вихованням.

У своїх дослідженнях Гончаренко А. замислюється «...тривалий час у педагогічній науці йшлося про навчання дітей рідної мови, й лише нещодавно зроблено спробу теоретично обґрунтувати основи становлення та розвитку мовленнєвої особистості. Різниця криється в тому, що оволодіння мовою як засобом спілкування є хоч і складним психічним процесом, якій на перших порах зводиться до очікуваного дорослим відтворення дитиною почутого. ...Мовне слово в устах кожної дитини набуває індивідуального забарвлення, неповторного відтінку, а подеколи й іншого змісту» [11].

«Чому нині чимало уваги педагоги приділяють розвиткові всіх мовленнєвих компонентів дитини на її різних вікових етапах?» питанням Т. Пироженко [28] і відповідає: «Психологічне обґрунтування процесу становлення мовної взаємодії дошкільників у цілеспрямованих видах діяльності та вдосконалення всіх компонентів мовленнєвої

здібності дають змогу ефективніше підтримувати у дітей прояви творчості в предметно-практичних, ігрових, зображувальних та пізнавальних видах діяльності й індивідуально допомагати дітям, які мають труднощі у мовній комунікації» [28].

Важливим для нашого дослідження є визначення основних базових понять, які дозволять змоделювати освітнє мовленнєве середовище.

Термін «мовна компетенція» було введено Н. Хомським близько середини ХХ століття. Зміст цього поняття запропонував Д. Слобін, який, досліджуючи психолінгвістичну проблему «мовних здібностей, знання про мову і мовної активності», довів, що існує різниця «між тим, що людина теоретично здатна говорити і розуміти, і тим, що вона насправді говорить і розуміє в конкретних ситуаціях» [2].

Наприклад, А. Богуш тлумачить мовну компетенцію, як «засвоєння і усвідомлення мовних норм, що склались історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності у процесі використання певної мови. Мовна компетенція – це інтегративне явище, що охоплює цілу низку соціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок задля успішного здійснення діяльності в конкретних умовах спілкування» [7].

У педагогічній літературі можна зустріти поняття «мовленнєва компетентність», що трактується як «вміння адекватно й доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності» [30].

Узагальнення інформації про розкриття сутності поняття «комунікативна компетентність» викладено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Узагальнені результати визначення поняття «комунікативна компетентність»

Автор, джерело визначення	Зміст поняття	Ключові смислові одиниці
<p>Базовий компонент дошкільної освіти / [авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін.]. – К.: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України), 2012. – 26 с.</p>	<p>Комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування.</p>	<p>Мовні і немовні засоби, комунікація, спілкування, уміння, ініціативність</p>
<p>Ляшенко І. В. Компонентний аналіз комунікативної компетенції майбутніх юристів. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2014. № 1.</p>	<p>Орієнтованість особистості в різних ситуаціях спілкування, що ґрунтується на знаннях і чуттєвому досвіді; здатність особистості ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе та інших в умовах постійної зміни психічного стану, міжособистісних стосунків і соціальної ситуації.</p>	<p>Орієнтованість, спілкування, чуттєвий досвід, здатність, взаємодія, міжособистісні стосунки, соціальна ситуація.</p>
<p>Марущак О.М. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики: Методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка,</p>	<p>Інтегральна якість особистості, що виявляється в здатності формувати мотиваційно-ціннісну основу спілкування; оволодівати і застосовувати мовні знання, уміння й навички;</p>	<p>Інтегральна якість, здатність, спілкування, мовні знання, уміння й навички, взаємодія, соціальні ролі</p>

2017. 134 с.	встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми, використовуючи різні способи взаємодії; ефективно працювати в групах; володіти різними соціальними ролями	
--------------	--	--

Аналіз літератури показав багатогранність визначення означеного поняття. Цікавим для нашого дослідження є бачення змісту комунікативної компетентності Г.Васьківської [10]. На її думку, «комунікативна компетентність є частиною комунікативної культури особистості, що являє собою систему якостей особистості і містить: творче мислення (нестандартність, гнучкість мислення); культуру мовної дії (писемна побудова фраз, простота й ясність викладу думок, образна виразність та чітке аргументування, адекватний ситуації спілкування тон, динаміка звучання голосу, темп, інтонація і, звичайно, хороша дикція); культуру налаштування людиною на спілкування та психоемоційної регуляції свого стану; культуру жестів і пластики рухів (самокерування психофізичним напруженням та розслабленням, діяльна самоактивація тощо); культуру сприйняття комунікативних дій партнера зі спілкування; культуру емоцій (як вираз емоційно-оцінних думок у спілкуванні) тощо [10].

Звернемося до розуміння процесуальної характеристики, зокрема «Розвиток комунікативної компетентності починається з набуття вміння встановлювати контакт із партнером у спілкуванні за правилами етикету. У життєдіяльності дитина бере до уваги приклади спілкування одне з одним дорослих, дітей та дорослих із нею самою. Щоб у дитини формувалася комунікативно-мовленнева компетентність, яка відбиває орієнтацію у ситуації спілкування, ставлення до партнера, розуміння просторово-часових характеристик ситуації, вона має вибудовувати

свою аргументацію, свої пояснення на зв'язках між об'єктами, послуговуючись для цього набутим власним досвідом» [43].

У Базовому компоненті дошкільної освіти поняття «комунікативна компетентність буквально пронизує кожну освітню лінію» [3].
Результати аналізу узагальнено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Визначення «комунікативної компетентності» у базовому компоненті дошкільної освіти

Освітня лінія	Назва компетентності	Інваріативна складова	Варіативна складова	Зміст
Дитина у соціумі	Соціально-комунікативна	+	–	Комунікативна складова передбачає дотримання соціально-етичних норм під час акту спілкування, здатність переживати, співчувати, обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях.
Мовлення дитини	Комунікативна	+	–	Передбачає комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, вміння спілкуватися в конкретних ситуаціях,

				навички ініціативності спілкування.
Іноземна мова	Комунікативно-мовленнєва	–	+	Комунікативна складова пов'язана із зв'язністю висловлювання, вмінні комунікувати у парах і групах.

Для нашого дослідження цікавими є доробки І.Гудзик, яка стверджувала, що «комунікативна компетентність – це успішне використання всіх видів мовленнєвої діяльності для нормального функціонування в навколишньому середовищі. Паралельно з комунікативною компетентністю розвивається вміння створювати повноцінну комунікацію, висловлювати свої думки, передавати почуття та наміри, тобто будувати висловлювання, яку допомагають налагоджувати взаємодію з оточуючими» [15].

Звернемо увагу ще на одне важливе для нашого дослідження поняття «комунікативні здібності», що «визначається як індивідуально психологічні особливості особистості, які забезпечують ефективну взаємодію та адекватне взаєморозуміння для людей у процесі спілкування чи виконання спільної діяльності. Вони передбачають бажання і вміння соціального спілкування, обміну інформацією, вербального та невербального вираження емоцій за принципами взаємної ввічливості, тактовності, гуманності». [25].

У той же час А.Куренкова зазначає, що «психологи визначають комунікативні здібності як індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують ефективність її спілкування та сумісність з іншими людьми. У процесі спілкування відбувається усвідомлення

духовних та матеріальних цінностей, пізнання природного, предметного та соціального світів, розвиток міжособистісних відносин, становлення емоційної та вольової культури. Уміння спілкуватися забезпечує дитині почуття психологічної захищеності, створює відчуття комфорту, допомагає адаптації у соціумі» [22].

Досліджуючи проблему розвитку здібностей, І Брушневський виокремлює комунікативні уміння: «мовленнєві вміння (уміння грамотно і ясно сформулювати свою думку; досягати бажаної комунікативної мети; говорити виразно); соціально-психологічні вміння (уміння психологічно вірно і відповідно до ситуацій вступати у спілкування; підтримувати спілкування, прогнозувати реакції партнерів на власні акти комунікативних дій); психологічні вміння (уміння долати психологічні бар'єри у спілкуванні; знімати зайву напругу; адекватно ситуації спілкування вибирати жести, пози, ритм своєї поведінки); вміння використовувати у спілкуванні норми мовного етикету відповідно до конкретної комунікативної ситуації; вміння використовувати невербальні засоби спілкування; вміння спілкуватися у різних організаційно-комунікативних формах політичної діяльності; вміння взаємодіяти на рівні діалогу – з особистістю чи групою» [9].

Ще одне поняття, яке є важливим для нашого дослідження – це комунікативні уміння. У словнику ми бачимо таке визначення «це складові комунікативної діяльності за допомогою яких відбувається налагодження взаємовідносин з іншою людиною як об'єктом комунікативного акту. Тобто комунікативні уміння можна схарактеризувати як універсальну здатність застосування мовленнєвих навичок для досягнення мети спілкування» [37].

Як стверджують педагоги практики, «комунікативні навички важливі не тільки для соціальної адаптації дитини, але і для її розумово-психологічного розвитку. Достатній рівень комунікації спрощує адаптацію дитини в новому колективі і дозволяє визначити її готовність

до школи. Для розвитку комунікативних навичок необхідно: демонструвати дитині норми і правила комунікації в суспільстві за допомогою власного прикладу; розвивати бажання спілкуватися з оточуючими; виховувати вміння говорити, вислуховувати, правильно сприймати емоції співрозмовника; навчити правильно вирішувати конфліктні ситуації» [33].

Таким чином можна зробити висновок: головним інструментом задля встановлення взаємодії з навколишнім, активна соціалізація дитини є її мовленнєвий розвиток, комунікативна компетентність виступає як провідна базова характеристика особистості, що формується на етапі перед шкільної освіти.

1.2. Ігрова діяльність як основа розвитку комунікативних якостей

Звернемося до визначення сутності загально мовленнєвої підготовки. Аналіз літературних джерел дозволяє надати таке визначення: «це сприйняття, говоріння і розуміння мовлення, яке починається з першого дня народження дитини і здійснюється упродовж дошкільного віку до моменту вступу її до школи. Це є необхідним елементом входження у мовленнєве спілкування з оточуючими, стимулює загальний мовленнєвий розвиток і є фундаментом переходу до спеціальної мовної підготовки» [32] «... оволодіння мовленнєвими навичками спілкування на основі загальної і спеціальної мовленнєвої підготовки є передумовою мовленнєвої компетентності, успішного навчання та адаптації до умов нових ситуацій спілкування» [32].

Як відомо, провідною діяльністю в дошкільні роки виступає гра. У грі дитина примірює на себе ті, чи інші ролі. Наприклад, І.Луценко «роль об'єднує всі аспекти гри: у її реалізації знаходять своє втілення сюжет (сфера соціальної дійсності) і зміст (основний момент діяльності дорослих і стосунків між ними, які відображаються в іграх)» [24].

Різні за віком малюки по-різному поведуться в різних видах ігор. Діти старшого перед шкільного віку намагаються підходити творчо в ігровій діяльності. Основним змістом гри стає відображення відносин між людьми, де основним є виконання відповідних правил, які вимагає соціальне оточення. «У старшому віці сюжет гри представляє логічний розвиток будь-якої теми в образах, діях та відносинах: зародження сюжетності в іграх потрібно, мабуть, віднести до перед шкільного віку. Розвиток сюжету йде від виконання рольових дій до ролей-образів, у яких дитина користується багатьма засобами зображення: промовою, дією, мімікою, жестом та відповідним рольовим ставленням» [12].

Аналізуючи роботи Т.Поніманської можна констатувати, що вона характеризувала гру як соціальне явище, яке виникає в процесі історичного розвитку з трудових дій. За змістом гра відображає реальну дійсність, удосконалюється з розвитком відносин «людина-суспільство». Водночас вона є активною, свідомою, цілеспрямованою діяльністю, в якій виражається потреба дитини в активності» [26].

Тобто, гра є діяльність. Видатний науковець Н. Кудикіна, узагальнюючи існуючий досвід формування основних понять ігрової діяльності, «наводить визначення ключових понять педагогіки гри, окреслює функції ігрової діяльності, здійснює класифікацію ігор, на основі системно-діяльнісного підходу обґрунтовує структуру ігрової діяльності й провідні підходи щодо методики педагогічного керівництва іграми різних видів» [26, с.18].

За Т.Пироженко «в основу ідеї всіх розвивальних впливів на розвиток дитини дошкільного віку покладено поняття провідної діяльності як надзвичайного фактору розвитку активності дитини. Провідна діяльність (якою в дошкільному дитинстві виступає творча сюжетно-рольова гра) – демонструє такий рівень розвитку дитини, в якому асимілюються певні досягнення емоційного, пізнавального, вольового, соціального характеру» [17].

У людській практиці ігрова діяльність виконує різні функції. У таблиці 1.3. наведено приклад провідних функцій ігрової діяльності.

Таблиця 1.3.

Функції ігрової діяльності

[<https://naurok.com.ua/znachennya-gri-u-vihovanni-komunikativnih-navichok-ditini-187318.html>]

розважальна	це основна функція гри – розважити, доставити задоволення, надихнути, розбудити інтерес
комунікативна	освоєння навичок спілкування, розвитку комунікативних здібностей, освоєння діалектики спілкування
самореалізаційна	самореалізація в грі, як полігон людської практики
іготерапевтична	подолання різних ігрових ситуацій, труднощів, що виникають в інших видах життєдіяльності
діагностична	виявити відхилення від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри
корекційна	внесення позитивних змін в структуру особистісних показників
міжнаціональної комунікації	засвоєння єдиних для всіх людей соціально-культурних цінностей
соціалізація	включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм людського і міжособистісного спілкування

Свій варіант запропоновано Н.Кудикиною, яка визначає такі функції гри: забезпечення емоційно-почуттєвої сфери; забезпечення основ здоров'я; креативна; мотиваційна; адаптивна; розвивальна; дидактична; діагностична; коригуючи, виховна. «Структурна модель ігрової діяльності побудована як системно упорядкована сукупність взаємопов'язаних компонентів (мотиваційно-цільового, змістового, процесуально-операційного, контрольного-оцінного, результативного)» [26].

Педагоги і психологи вважають гру провідним чинником розвитку особистості, соціалізації, засвоєння суспільних норм, розвитку комунікативних здібностей та навичок життя в людському суспільстві. Також слід зазначити, що важливим фактором психічного розвитку людини є спілкування. В період старшого дошкільного віку це проявляється в сюжетно-рольових іграх.

«Становлення сюжетно-рольової гри дошкільників спирається на реальну взаємодію, яка відбувається між дітьми у процесі вільної діяльності. Взаємодія дошкільнят у сюжетно-рольовій грі на етапі становлення спільної діяльності характеризується комунікативними діями, які не спрямовані на іншу дитину, їм легше наполягати, нав'язувати, підпорядковувати, вказувати, вимагати, ображатись» згодом «учасники гри готові засвоювати іншу комунікативну поведінку, що визначається іншими вміннями: пропонувати, пояснювати, вислуховувати, узгоджувати, переконувати, приймати задум іншої дитини, сприймати емоційний стан партнера по грі» [17].

Проблемою нашого дослідження є розвиток комунікативних здібностей дошкільника в грі. Знов повертаємось до досліджень Т.Пироженко, яка доводить, що «сюжетно-рольова гра з її розподілом рольових дій, створенням ігрової ситуації, взаємозв'язком рольових та реальних стосунків між учасниками гри потребує розвинених навичок спілкування, які, у свою чергу, вдосконалюють та ускладнюють процес розгортання самодіяльних ігор дитини» [17, с.34]. «Оскільки в комунікативно-мовленнєвому розвитку відбивається поява новоутворень, що забезпечують успішність цілей взаємодії, саме тому в характеристику новоутворень включені: мотиви, що відбивають конкретні спонукання (потреби) дитини до спілкування; операціональні компоненти когнітивного росту, що характеризують розуміння дитиною системи «людина-ситуація» і оволодіння адекватними засобами взаємодії в ній (експресивними і мовними)» [17, с.35].

Засвоєння комунікативного досвіду відбувається кожного дня під час прогулянок, читання книжок, активній участі в різнопланових іграх тощо. Ми погоджуємось з висновками дослідників, що «комунікативно-мовленнєва діяльність напряду впливає на формування мовлення дітей, адже відбувається в процесі їх мовленнєвої взаємодії у системах «вихователь — дитина», «діти — вихователь», «діти — діти», «дитина — діти»; забезпечує встановлення і підтримання контактів з іншими мовцями в процесі безпосереднього спілкування (обмін інформацією, досвідом, вміннями, навичками, результатами діяльності)» [42].

Наприклад, плануючи та організовуючи діяльність дітей в умовах дистанційної освіти, вихователі і батьки мають працювати разом. Зокрема, застосування методів розвитку мовлення дітей мають бути знайомі батькам задля правильного застосування під час роботи вдома. У таблиці 1.4 надані доробки А Гончаренко [11] з проблем застосування методів мовлення здобувачів дошкільної освіти.

Таблиця 1.4.

Методи розвитку мовлення дітей

Безпосередні	Опосередковані
Спостереження	Розповідь
Розглядання предметів, об'єктів	Бесіда з пригадуванням реальних подій, якостей предмета
Віртуальні екскурсії	Читання літературних та фольклорних творів
Бесіда з розглядом об'єктів	Заучування віршів
Ігри з реальними предметами	Складання розповідей
Розглядання оригіналу картина та організація діалогу за її змістом	Перегляд відеофільмів
	Перегляд театралізованих вистав

Таким чином слід констатувати про складність процесу оцінювання мовленнєвого розвитку дитини, мовленнєвої взаємодії, ще складнішим є вимірювання показників комунікативної компетентності. Наприклад, А.Гончаренко визначає «комплексні показники комунікативної компетентності, серед яких рівень оволодіння мовними засобами, засвідчені формальними показниками; усвідомлення мови як об'єктивної реальності; схильність до римування, ігор, експериментування зі звуком, словом; комунікативна спрямованість на партнера; знання та використання мовленнєвого етикету; уміння встановлювати контакт у спілкуванні, використовувати вербальні і невербальні засоби; уміння адекватно застосовувати засоби спілкування; пошук шляхів до взаєморозуміння; володіння словом та засобом впливу; наявність уявлень про літературну мову та діалект, про індивідуальні особливості мовлення; уміння уважно та критично ставитися до мовлення власного та чужого» [11].

Як бачимо, вимоги достатньо високі для здобувачів дошкільної освіти. Це передбачає високу кваліфікацію вихователів, значну дидактичну базу розвитку комунікативної компетенції, відповідного розвивального мовного середовища. Також, слід зазначити велику роль батьків, особливо коли дитина працює в дистанційному режимі. Відповідальність сім'ї за успішний розвиток є складною задачею виховання дитини в родині.

1.3. Організаційний чинник комуніціювання дітей у грі

Професійний досвід, який засвоєно під час проходження психолого-педагогічної практики в закладі дошкільної освіти дозволяє повною мірою погодитися з визначеними вимогами до організації спілкування старших дошкільників. «Для того, щоб мовлення дошкільників розвивалося ефективно важливо вихователям у своїй роботі

дотримуватися певних умов, а саме: *включати* дитину у систему взаємодії з дорослим, так щоб вона мала можливість засвоювати нові засоби діалогічного спілкування, у яких проявляється розвиток мовлення кожної дитини та розширюються її потенційні можливості виявляти активність у здійсненні ігрових проєктів з дорослими та однолітками; *встановлювати* двосторонній емоційний зв'язок з дорослим, під час якого дитина відчуває комфорт у процесі мовленнєвої взаємодії з ним, що викликає в неї бажання запропонувати ігрову взаємодію іншим дітям; *наповнювати та змінювати* інформаційно-предметного середовище дошкільників для постійного збагачення їх мовлення, що забезпечує розвиток засобів діалогічного мовлення та бажання спілкуватись з однолітками у різних видах ігрової діяльності; *організовувати* творчий ігровий простір для розширення можливостей мовного спілкування дітей у різних видах дитячої гри для розвитку їх монологічного мовлення як засобу творення й організації власних думок» [29].

Слід зазначити: сьогодні вкрай складно реалізувати комунікативний підхід до розвитку комунікативних здібностей старших дошкільників. На це є як зовнішні (військовий стан, вимушений перехід до дистанційної форми навчання), так і внутрішні чинники (низька вмотивованість дитини на спілкування, практично відсутнє спілкування з однолітками, занадто багато часу дозволяється проводити з гаджетами тощо). Розуміємо, що залишається багато питань організаційного характеру. Для вирішення цієї проблеми вихователям потрібно виказати свій професіоналізм через уміння реалізуватися в проєктуванні особистісно-пізнавальної взаємодії як системи. Вміти виконувати керування ігровою діяльністю на різних вікових сходинках перед шкільного довкілля.

Педагогічне керівництво ігровою діяльністю визначається Н.Кудикіною як « спосіб досягнення мети навчально-виховного процесу

шляхом цілеспрямованого застосування системи педагогічних прийомів, адекватних особливостям конкретної гри та спрямованих на гармонізацію взаємодії в системі педагог-учень через задоволення актуальних потреб дитини і реалізацію її особистісного потенціалу. За таких умов ігрова діяльність реалізується як педагогічний метод» [26, с.18].

Аналіз методичної літератури з проблем організації ігрової діяльності, проведення конкретного виду ігор на заняттях дуже широко описано. Але ми хочемо звернути увагу на виокремленні недоліків традиційних занять, зокрема, «регламентований час заняття не може враховувати настрої, бажання, міру зайнятості, стан усіх вихованців; досить важко, а то і неможливо враховувати індивідуальний мовленнєвий досвід дошкільника; домінування однотипних вказівок, завдань, зауважень, вимог, заборон, повчань для всіх дітей; порівняння дітей між собою за рівнем мовленнєвого розвитку, комунікативної культури, ступенем засвоєння лексичного матеріалу тощо, що неприпустиме в роботі з дітьми» [11, с.33].

Це надає підстави поміркувати про доцільність проведення дистанційних занять, про методичне вивірену структуру і зміст, про засобі активізації мовленнєвої діяльності, зокрема гри.

Складнощами в ігровій діяльності є спілкування з однолітками, зокрема організації діалогічного мовлення. Сучасні умови проведення занять в режимі асинхронного навчання для дітей дошкільного віку ускладнюється й особливостями сенситивного періоду для цього віку, коли формується інтелектуальна функція мовлення, дитина відходить від репродуктивного виконання дій, тобто від інструктажів вихователів (дорослих) і вже вмотивовано виконує відповідні ігрові дії (свідоме виконання вимог).

«У старшому дошкільному віці відбувається перехід від ситуативного до контекстного мовлення, яке стає універсальним

засобом спілкування. Дитина не тільки активно оволодіває мовою, а й самостійно утворює нові слова та конструкції, тобто розвиває словотворчість» [21, с. 29].

Слід підкреслити ще дуже важливу річ – спілкування носить діалогічний характер. У домашніх умовах проведення занять ми розуміємо, що провідну роль відіграють дорослі, або батьки, або вихователь. Виникає питання: яким чином організувати повноцінне спілкування з однолітками? Певним чином не врахування особливостей того, що у спільній грі старші дошкільники навчаються мові спілкування, набувають досвід толерантного відношення до думок інших, намагаються допомагати один одному, навчаються підкоряти свої дії відповідно до складеної ситуації. Таким чином, якщо вихователь не звертає на це увагу, то розвиток комунікативних дій у дітей значно гальмується. Не можна забувати і про роль сім'ї, в розвитку мовленнєвої компетентності старших дошкільників.

РОЗДІЛ 2 Умови створення ігрового середовища в сучасній родині

2.1. Особливості дистанційного навчання в закладах дошкільної освіти

Військовий стан став викликом для вихователів закладів дошкільної освіти Херсонщини, яка опинилась в зоні бойових дій, що унеможливило проведення занять у синхронному режимі. Перед педагогами і методистами встала проблема якісної організації дистанційних занять. Для нашого дослідження важливим показником якісної допомоги стали документи видані МОН України, зокрема лист «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій» та низки методичних рекомендації для працівників ЗДО щодо організації дистанційного навчання [31]. Як зазначає група дослідників дистанційної освіти у дошкільних закладах, «у дистанційному навчанні існують два основні режими – синхронний та асинхронний, які визначають характер взаємодії учасників освітнього процесу – спілкування одночасне (безпосереднє) чи з затримкою у часі (опосередковане). Суб'єктами дистанційного навчання в дошкільній освіті виступають діти дошкільного віку, їх батьки або інші законні представники дітей, педагоги, асистенти дітей з особливими потребами» [14]. Автори занепокоєні сучасним станом дистанційного навчання дітей дошкільного віку і розуміють «поняття «дистанційне навчання дітей дошкільного віку» як організацію партнерської освітньої взаємодії в умовах віддаленості вихователя від дітей та їх батьків (дорослих, які доглядають за дітьми), що функціонує синхронно та/чи асинхронно на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій» [14, с.93]. Дослідники наголошують про невивченість цього складного питання. «Сутність дистанційного навчання в ЗДО полягає в тому, щоб забезпечити продуктивну взаємодію між учасниками

освітнього процесу, зокрема, комунікацію між вихователем, дітьми, батьками (або особами, які їх замінюють) та дітей між собою. Сталих вимог щодо здійснення дистанційного чи змішаного навчання немає, оскільки кожен педагог, маючи право на академічну свободу, творчо підходить до цієї роботи відповідно до вимог освітньої програми розвитку дітей своєї групи, їхніх вікових та індивідуальних особливостей, сформованих міжособистісних взаємин як із дітьми, так і їхніми батьками» [14, с.94].

Ми погоджуємося з науковцями, які стверджують необхідність залучення до діяльності в умовах занять дома як батьків, так і вихователів професіоналів. «В організації дистанційного навчання під час воєнного стану важливо вихователеві проявляти професійні навички педагога-фасилітатора як дитячої, так батьківської аудиторії, зокрема такі: *мовленнєві*: доступність, виразність, емоційність, логічність, доречність, правильність висловлювань; *психо- та соціолінгвістичні*: усвідомлення того факту, що усне чи письмове мовлення це важливий (а часом перший) засіб професійної діяльності та реалізації в умовах дистанційного навчання у воєнний час. Вихователь повинен як ніколи бути вправним оратором, мати гарно поставлений голос, володіти миттєвою реакцією, вміти дешифрувати (передбачати) приховану думку в мовленні дітей та батьків; володіти культурою мовлення, дотримуватися етикету; бути готовим до проявів мовленнєвої поведінки різних народів; вміти організовувати міжкультурну, різновікову та гендерну комунікацію шляхом вивчення мовленнєвої поведінки окремих комунікантів, мовного колективу, ролі мови й мовлення у згуртуванні людей, у збереженні атмосфери взаємодії, взаємоповаги та взаємодопомоги. Використовувати в онлайн-спілкуванні утровані вербальні та невербальні засоби – мовлення не просто емоційне, а часом експресивне, голос чіткий із різноманітними модуляціями (радість, здивування, інтриги, суму, розпачу тощо; тихе – голосне, низьке –

високе, швидке – повільне), активне створення «звукових масок» героїв під час читання літературних творів, жвава міміка, постановка дітям відкритих запитань, активне слухання дитини (помахи голови, вигуки та ін.) тощо; *дитиноцентровані*: проявляти гуманізм та толерантність до дітей та батьків; надавати психолого-педагогічну підтримку, враховувати можливість отримання і дітьми, і дорослими психотравми з наступними агресивними проявами у поведінці або замиканням у собі, створювати позитивну комфортну атмосферу для розвитку дітей та комунікації з батьками; вміння формулювати позитивні повідомлення дитині (без критики, оцінювання, для м'якого спрямування її діяльності); вміння аналізувати роботи дітей (формулювати позитивні судження, обходитися без зауважень, натомість висловлювати рекомендації, враховувати, що виріб може бути результатом спільної діяльності дитини з дорослим, а дорослий іноді вразливіший за дитину), мотивувати малюків на подальшу діяльність; батьків закликати не робити за дитину, а допомагати зробити самій (правило М. Монтесорі «допоможи мені зробити це самому»), наближувати освітню діяльність до інтересів, нахилів і запитів дітей, створювати можливості вибору, творчості і експериментування тощо; *психотерапевтичні* – бути готовим поговорити про війну, про безпеку та небезпеку, про емоції, плани на майбутнє тощо; *цифрові* – уміти підібрати та розмістити освітній контент у соціальних групах; підготувати власний онлайн-інструмент; режисерські, операторські, акторські здібності у підготовці відео продукту» [14, с. 97].

Як що ми звернемося до методичних порад на платформі «на урок», то побачимо чіткі вказівки щодо організації дистанційного навчання в закладах дошкільної освіти. Наприклад, «у процесі організації освітньої діяльності в дистанційному форматі керівники ЗДО мають:

- організувати навчання та надавати методичну підтримку педагогічним працівникам щодо дистанційної роботи з дітьми;

- забезпечити педагогів необхідним обладнанням та доступом до інтернету;
- організувати психолого-педагогічну підтримку та супровід усіх учасників освітнього процесу. Педагогічний колектив має заздалегідь спланувати змістовий контент роботи, що відвертатиме увагу дітей від хвилювань, страхів та сприятиме зниженню тривожності;
- контролювати систематичність організації освітнього процесу з дітьми раннього та дошкільного віку» [44].

Також «рекомендовано проводити дистанційне навчання у таких режимах:

- синхронному (у формі онлайн-заняття). Такі заняття, у разі згоди батьків, з дітьми молодшого та середнього дошкільного віку мають тривати не більше 10 хвилин, старшого дошкільного віку — 15 хвилин. Під час заняття слід обов'язково звертати увагу на налаштування веб-камери - вона має бути встановлена на рівні очей або трохи вище, щоб діти бачили очі педагога;
- асинхронному (запис відео заняття та передача його батькам для самостійного опрацювання дітьми). Під час зйомки варто прагнути до створення коротких і дидактично продуманих відеороликів, дозовано використовувати переходи та анімацію» [44].

Як бачимо, визначені вимоги до управління освітнім процесом є педагогічно доцільними, а їх виконання призведе до якісного кінцевого результату в процесу виховного впливу.

Також слід зауважити, що «Ключовою передумовою налагодження ефективного та дієвого освітнього процесу є партнерська взаємодія між батьками та педагогічним колективом. Аби організувати ефективну взаємодію всіх учасників освітнього процесу можна використовувати різноманітні онлайн сервіси та ресурси, зокрема:

- сайт закладу освіти. Для якісного функціонування слід постійно оновлювати й поповнювати інформаційне наповнення сайту, розмістити на ньому завдання і рекомендації для батьків щодо роботи з дітьми, створити віртуальну бібліотеку з добіркою освітніх ресурсів;
- оптимальні канали комунікації для здійснення кожного конкретного завдання, проведення індивідуальних консультації з фахівцями (відеоконференція, форум, чат, блог, електронна пошта, анкетування, соціальні мережі тощо);
- месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp) для оперативного спілкування з батьками;
- електронні платформи Zoom, Google Meet, Google Classroom, Microsoft Teams тощо» [44].

Можна констатувати, що сучасний вихователь має володіти провідними компетентностями для організації дистанційного навчання на рівні дошкільної освіти. Серед професійних компетентностей такі: уміння комуніціювати, тобто налагоджувати партнерські відносини не тільки з дітьми, але й з їх батьками, бути толерантними, стресостійкими, готовими до змін, фаховими навичками дидактичної підготовки тощо.

2.2. Реалії організації ігрової діяльності в сучасних умовах

Як вже наголошувалось проблематичним залишається організація ігрової діяльності в процесі дистанційного навчання, де весь час діти перебувають у колі сім'ї.

«Українська наукова школа гри Л.Артемової досліджує проблеми формування суспільної спрямованості дитини дошкільного віку у грі, розвитку моральних відносин у творчих іграх тощо. Гра містить значно більше можливостей для формування моральних відносин дошкільників, ніж будь-яка інша діяльність, оскільки мотиви її мають велику спонукальну силу і дітям зрозуміле співвідношення мотиву і мети гри.

Виявлено фактори, які сприяють засвоєнню дітьми зразків моральної поведінки: прагнення до спілкування з однолітками, суспільні інтереси й мотиви» [26, с. 29].

Наприклад, існує значна кількість моделей спілкування. На наш погляд, для розуміння процесу спілкування між дитиною і дорослим можна застосувати циркулярну модель комунікації. Вона характеризує двосторонній процес комунікативної взаємодії тобто – діалог, в якому кожна сторона може коригувати свої дії і цілі. Циркулярна (циклічна модель комунікації була запропонована на початку 60-х років пришлого століття в роботах W.Schramm, який вважав, що « було б великою помилкою розглядати комунікацію як лінійний процес, у якого є початок і є кінець» [25, с.18]. На його думку, «комунікація є двостороннім процесом зв'язку, коли і відправник, і одержувач інформації в рівній мірі взаємодіють один з одним, обмінюючись повідомленнями» [25].

Для нашого дослідження важливими є наукові доробки І.Мартиненка, який стверджує «комунікація, як одна зі сторін діяльності спілкування, забезпечує, насамперед, передачу інформації, здійснюється у взаємодії, передбачає як звернення так і зворотну реакцію. На відміну від комунікативної діяльності – спілкування, у комунікації центральною є інформація, а не людські взаємини, їх цінність і суб'єктивні психологічні якості. Вона не має на меті встановлення тривалих психологічних взаємин і формування спільних завдань» [25, с.20].

Зокрема, спілкування як діяльність стимулює прояв психічних особистісних новоутворень як у дітей, так і у дорослих. Однак, той же І. Мартинов вивчаючи результати досліджень О.Смірної та В. Холмогорової, цитує «... аналізуючи різні форми проблемних міжособистісних взаємин дошкільників, встановили, що їх найпоширенішими особистісними причинами є агресивність, образливість, сором'язливість, демонстративність, недостатня самостійність та ініціативність. Усіх цих дітей об'єднує неухважність до

інших дітей, недостатня емпатійність, неадекватна самооцінка, фіксованість на собі» [25, с.76]. Хоча, як відомо, найважливішими соціальними і особистісними показниками готовності до спілкування з однолітками є прояви емоційного інтелекту, толерантність, взаєморозуміння.

Можна задатися питанням, а як змінилась ситуація на початку вже двадцятих років XXI століття?

Уся складність ситуації обумовлена військовим станом у державі. Багато викликів постали перед вихователями та перед батьками. Наприклад, заклади дошкільної освіти у Херсонській області працюють в режимі дистанційного навчання. Як вже наголошувалось, існують документи, які регламентують організацію виховної діяльності, однак виникає багато невирішених питань, зокрема розвиток комунікативних здібностей засобами гри, по своїй суті, це особливості організації ігрового середовища в домашніх умовах.

Спираючись на розвідки А.Залізняка можна стверджувати, що «організуючи процес ігрової діяльності і розширюючи границі мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, не можна забувати, що вся система спілкування та сприймання у дитини шостого року життя має відбуватися у «суб'єкт-суб'єктному» типі відношень». Й що дуже слушно, то «чинники, які забезпечують розвиток структурних компонентів мовлення в поєднанні мовленнєвої та ігрової діяльності, а саме: спеціальна організація цих діяльностей, що ґрунтуються на особистісно-орієнтованій моделі взаємодії його учасників (вихователів і дітей) та на гуманістичному підході; система мовленнєвих технологій, спрямованих на перехід дитини від репродуктивних до креативних мовленнєвих та ігрових дій; функціональний характер мовленнєвої діяльності та ігрової [13, с. 65].

І тут слід зауважити на важливості створення спеціального розвивального середовища, зокрема у домашніх умовах. М.Монтессорі

можна вважати першою педагогинєю, яка звернула увагу на важливішу передумову розкриття потенціалу дитини у створеному вихователем просторово-предметному середовищі. «Предметно-ігрове розвивальне середовище — це сукупність природних і соціально-культурних предметних засобів найближчого й перспективного розвитку дитини, становлення її творчих здібностей, що забезпечують різноманітність діяльності. Воно має релаксний вплив на особистість дитини» [36, с. 114]. «Середовище повинно складатися з різних елементів, необхідних для оптимізації всіх видів діяльності (у т. ч. фізичних, інтелектуальних та емоційно-вольових компонентів діяльності); середовище повинно бути достатньо зручним, що дає змогу дитині переходити від одного виду діяльності до іншого; середовище повинно бути гнучким і керованим як з боку дитини, так і дорослого» [36, с.116].

Аналіз досвіду закладу дошкільної освіти (ЗДО № 140 «Малятко», м.Миколаїв), де директорка Наталія Малишева є переможцем Всеукраїнського конкурсу *«Директор 2020: краща практика»*, показав, що створення інноваційного освітнього середовища має створити умови для розвитку і саморозвитку здобувачів дошкільної освіти. Колектив закладу розробив систему відтворення моделі освітнього середовища [41], розробили показники якості такого розвивального простору.

Таблиця 2.1.

Параметри оцінювання якості освітнього середовища

1 варіант	2 варіант
Гнучкість дизайну	Змістовність та насиченість
Поділ ігрової кімнати на осередки	Трансформованість
Ергономічні меблі	Поліфункціональність
Відсутність нагромадження	Варіативність
Дотримання балансу у візуальній стимуляції та уникнення зайвого візуального шуму	Доступність і безпечність

Використання стін та підлоги з розвивальною метою	
Облаштування місця для роботи та відпочинку педагогів і дітей	

«Щоб процес та результат оновлення Середовища в ЗДО став ефективним, колективом виокремлено **шість кроків**:

- 1) візуалізували структуру простору закладу;
- 2) визначили основні виміри Середовища, важливі для його облаштування;
- 3) вибрали пріоритетні освітні технології навчання та взаємодії;
- 4) створили орієнтовану композицію Середовища в групових осередках, як засіб впливу на розвиток дітей, та його трансформували;
- 5) визначили складові Середовища в кабінетах спеціалістів та інших приміщеннях закладу;
- 6) створили та реалізували проєкти «Спортивна зала — простір активних, сильних, сміливих та дружби» й «Автомістечко — місце руху та безпеки» [41].

У створенні освітнього середовища важливо визначити основні виміри та акценти, про які мають дбати педагоги під час реалізації завдань освітньої програми. Результат викладено у рисунку 2.1.

На нашу думку, організація розвивального, зокрема мовно-розвивального середовища, в сучасних умовах завдання складне для вихователів й для батьків. Якщо вихователь як фахівець володіє знаннями і досвідом створення середовища в закладах освіти, то батьки потребують спеціальної організаційно-педагогічної підготовки.

В ігровому середовищі діти реалізують свій творчий потенціал, виказують свої інтереси, розкривають соціальний досвід, проявляють різноманітні емоції тощо.

Рисунок 2.1. Предметно-просторове розвивальне середовище ЗДО

Опитування серед вихователів і батьків дозволяють констатувати, що високий відсоток респондентів (87% від кількості опитаних 18 дорослих) вважають самим складним організувати рольову гру на проведених заняттях в дистанційному форматі. Однак, організація і проведення театралізованих ігор (розігрування в особах певного літературного твору і відтворення за допомогою виразних засобів (інтонації, міміки, жестів тощо) конкретних образів) навпаки дозволила розкрити можливості комунікувати, але така діяльність відбувається за відповідним шаблоном. Відповіді на запитання «Чим подобаються театралізовані ігри?» діти (76% з 8 дошкільників) відповіли, що подобається копіювати той, чи інший персонаж, а потім аналізувати наскільки точно були програні різні риси характеру, емоції.

Тобто, можна сказати – діти мають бути мотивовані на участь в іграх, краще ті ігри, які не вимагають прямого спілкування з однолітками.

Що стосується рольових ігор, то вихователю старших дошкільників слід звертати увагу на формування в дітей умінь спільно створювати й розвивати сюжет, розуміти партнерів по грі й узгоджувати свої дії з їхніми. «Для вирішення цього педагогічного завдання доцільно організовувати: спільний переказ знайомої казки або оповідання, в якому діє правило черговості. Керівництво вихователя полягає у визначенні моменту зміни розповідача й нагадуванні про подальший перебіг подій, якщо діти забули його; спільне придумування казки або оповідання, які в подальшому використовують як ігрові сюжети. Такі ситуації слід організувати з парою дітей, зважаючи при цьому на їхні симпатії й рівень ігрової діяльності (бажано, щоб він був приблизно однаковим); після того, як діти запам'ятали сюжет, вихователь може запропонувати розіграти його» [35, с.90].

Наприклад, в методичних рекомендаціях присвячених розвитку особистості дошкільників в освітньому середовищі ЗДО окреслено показники розвитку ігрового інтересу, зокрема «тривала зацікавленість дитини грою: розвитком сюжету й виконанням ролі; бажання дитини брати на себе певну роль; наявність улюбленої ролі; небажання закінчувати гру; активне виконання дитиною всіх видів робіт (ліплення, малювання, зведення споруд тощо) з виготовлення іграшок і атрибутів, пов'язаних з темою гри; бажання ділитися з однолітками й дорослими своїми враженнями після закінчення гри. Творчій грі притаманні специфічні мотиви. Дітей спонукає до гри прагнення пізнавати нове, брати участь у житті дорослих, прагнення до наслідування, самостійності, до задоволення різноманітних пізнавальних і художніх інтересів, до спілкування, бажання зводити споруди з різних матеріалів, радість усвідомлення своїх можливостей тощо» [36, с.74].

У той же час, слід звернути увагу на розвиток особистості дошкільника, зокрема його пізнавальних здібностей. Як відомо, пізнавальні процеси тісно зв'язані з мовою. У малюків розвиток

мовлення відбувається за двома напрямками: спочатку поповнюється словниковий запас та засвоюється морфологічна система мови, на прикладах мови дорослих і однолітків, а потім мова забезпечує побудову пізнавальних процесів, зокрема уяви, пам'яті, сприйняття, уваги та мислення. Можна проілюструвати на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2. Складові пізнавального розвитку здобувачів дошкільної освіти

«Основна функція мови – спілкування, повідомлення або, як прийнято говорити, комунікація. Шестирічна дитина вже здатна спілкуватися на рівні контекстної мови – тієї самої мови, яка досить повно описує те, про що йдеться, і тому цілком зрозуміла без безпосереднього сприйняття самої обговорюваної ситуації. Переказ почутої історії, власний розповідь про те, що трапилося доступні шестирічному дитині. Але тут слід включити безліч «якщо»: якщо дитина розвивалася в культурному мовному середовищі, якщо навколишні його дорослі вимагали зрозумілого висловлювання,

розуміння того, що він говорить для інших; якщо дитина вже розуміє, що він повинен контролювати свою мову, щоб бути зрозумілим» [35].

Ми погоджуємось з автором, який вважає, що «головним методом у спілкуванні дитини являється мовлення завдяки якому вона контактує з людьми, які її оточують, завдяки цьому відбувається соціалізація та комунікація дитини. Скільки дошкільник розвивається, стільки розвивається потреба в мовленнєвому спілкуванні. Від того, наскільки сформовані комунікативні, мовленнєві здібності дошкільника залежить успіх взаєморозуміння у мовленнєвому розвитку дитини» [20].

Л.Калмикова переконана, що для мовленнєвої особистості дошкільника характерними є: 1) мовленнєва активність (намагання суб'єкта мовлення вийти за власні межі, розширити сферу мовленнєвої діяльності (більше аудіювати, осмислено сприймаючи інформацію, частіше вступати в комунікацію в якості мовця, доступніше самовиражатися, бути зрозумілішим під час смислоформування, досягти смислоформування при сприйманні різних за складністю текстів тощо); 2) спрямованість (стійка домінуюча система мовленнєвих мотивів, у яких виявляються потреби дитини у смислоформуванні); 3) глибинні смислові структури, що зумовлюють її мовну свідомість і мовленнєву діяльність; 4) ступінь усвідомлення свого ставлення до комунікативно-мовленнєвої діяльності [18, с.182].

2.3. Результати спостереження за розвитком комунікативних здібностей засобами гри

Ураховуючи військовий стан у нашому регіоні, виходячи з раціональності організації і проведення експерименту, нами було організовано спостереження з метою визначення рівня сформованості комунікативних здібностей. У дослідженні спиралися на вже розроблені критерії мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної освіти, зокрема А.Богущ пропонує такі (Табл.2.3):

Таблиця 2.3.

**Критерії сформованості комунікативної компетентності
дошкільників (за А.Богуш)**

компетентність	показники
фонетична	Правильна вимова звуків, розвиток фонематичного слуху, виразність мовлення
лексична	Словникове багатство, розуміння семантики слів
граматична	Морфологічна правильність мовлення, синтаксична будова мовлення, наявність оцінно-контрольних дій
діамонологічна	Вміння будувати діалог з партнером, зв'язні висловлювання репродуктивного характеру, зв'язні висловлювання творчого характеру
комунікативна	Наявність формул мовленнєвого етикету, ініціативність спілкування

Також, для нашого дослідження цінними є педагогічні умови формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку, визначені А. Богуш: комунікативно-мовленнєва спрямованість навчання; мотивація мовленнєвої діяльності; занурення дітей в активну комунікативно-мовленнєву діяльність (навчально-пізнавальну, навчально-мовленнєву, художньо-мовленнєву, театральну-ігрову, комунікативну); комплексний підхід до розвитку мовлення і навчання мови [7, с.71-73].

Спираючись на предмет дослідження, нами виокремлено ще один показник комунікативної компетентності – медіа компетентність. Безумовно дистанційна форма організації освітнього процесу зі здобувачами дошкільної освіти вимагала усвідомлення як педагогами, так і батьками, необхідності формування такого новоутворення.

Нами було зроблено припущення, зокрема, для підвищення рівня розвитку комунікативних здібностей, комунікативних компетентностей

у дітей дошкільного віку в умовах синхронного навчання, слід створити відповідне середовище, яке відображає розвивальні, пізнавальні, мовні характеристики, а найголовніше організацію медіапростору. У той же час, медіапростір має бути невід'ємною складовою освітнього середовища малюків. На рисунку 2.3. нами схематично показано зміст медіа середовища.

Рисунок 2.3. Медіасередовище освітнього процесу ЗДО

До медіакомпетентностей можна віднести вміння обмінюватися інформацією, створювати прості малюнки за допомогою дорослих, вміння відтворити інформацію відповідно до побаченого, вміння комунікувати за допомогою різних форм зв'язку, вміння самоорганізовуватися та реалізуватися в комп'ютерних іграх, виказувати культуру мовлення, мовленнєвого етикету тощо.

У свою чергу, до медіа технологій можна віднести медіа-ігри, спеціальні вправи, тематичні бесіди з обов'язковим зворотнім зв'язком. Наприклад, ми абсолютно підтримуємо визначені А. Аніщук твердження, що «формуванню мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві сприятимуть:

- створення мовленнєвих ситуацій, що стимулюватимуть дошкільників до оптимальної мовленнєвої активності, коли дитина вміє не тільки змістовно, послідовно, логічно, виразно висловитися, а й правильно сприйняти (зрозуміти) висловлювання іншого;

- входження дорослого в ігрові стосунки з дітьми завдяки використанню особливих звернень-реплік, порад, запитань, нагадування, опосередкованої активізації дитячого мовлення; стимулювання в дошкільників бажання висловлювати свої судження, наміри, відповідати на запитання - викликає потребу у мовленнєвому висловлюванні;

- активізація мовленнєвої діяльності шляхом гуманізації особистих стосунків дітей, залучення їх до різних видів діяльності та різного мовленнєвого партнерства;

- проведення інтерактивних форм виховання та навчання, що включають: обґрунтування позиції, укладання угоди, вихід з конфліктної ситуації, висловлення подяки, визнання провини тощо;

- збагачення власного і дитячого активного та пасивного словника емоційно забарвленими словами та словосполученнями, що слугують засобами мовленнєвого висловлювання дошкільника, зокрема, тими, які виражають поняття, заявлені Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні (інтерес, радість, подив, горе, гнів, презирство, страх, сором, провину, байдуже або недружнє ставлення тощо);

- сприяння мовленнєвому висловлюванню представників різної статі - хлопчиків і дівчаток із збереженням їх специфіки та збагаченням;

- утримання від вживання неприємних слів, слів-образ, брутальних слів; - посилення роботи, спрямованої на виховання позитивного

ставлення дошкільника до себе і до тих, хто його оточує (в тому числі й тих, кого він не любить) [1, с.96].

Звертаючи увагу на вище сказане, з метою визначення рівнів сформованості комунікативних компетентностей нами було організовано спостереження за успішністю здобувачів дошкільної освіти в умовах дистанційного виховання. Зокрема, розроблено освітню картку з фіксуванням конкретних кроків і дій спільної діяльності вихователя, батьків, дитини. Кроки прописано у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Покрокове спостереження за успішністю формування комунікативної компетентності здобувачів дошкільної освіти

Кроки п/п	Завдання
1 крок	Визначити показники сформованості комунікативної компетентності. Проаналізувати та узагальнити якість сформованої комунікативної компетентності.
2 крок	Розробити комплекс ігор для розвитку комунікативної компетентності
3 крок	Обґрунтувати характеристики середовища в умовах дистанційного навчання
4 крок	Узагальнити результати спостереження.
5 крок	Зробити відповідні висновки

Перший крок передбачав визначення конкретних компетентностей та їх показників, як базових для формування. У таблиці 2.5. нами узагальнено практичні доробки з означеної проблеми.

Таблиці 2.5.

Критерії, показники та рівні прояву розвитку комунікативної компетентності

Критерій	Показник	Рівень прояву
Знаннєво-мовленнєвий (дитина має відповідний словниковий запас, використовує на практиці засвоєну лексику, знає і розпізнає звуки, вільно володіє мовними і не	здатність вступати в акт спілкування	А) проявляється завжди В) проявляється часто С) проявляється, коли є мотивація D) проявляється рідко

<p>мовними засобами виразності, правильно вибудовує граматичні конструкції, утворює нові слова від похідних, має багатий словниковий запас)</p>		
<p>Комунікативно-дієвий (сформованість умінь граматично правильно та зв'язно будувати розповідь, вміння слухати, домовлятися і узгоджувати свої дії зі своїм співрозмовником, вміє сприймати і передавати інформацію)</p>	<p>сформованість зв'язного мовлення</p>	<p>А) проявляється завжди В) проявляється часто С) проявляється, коли є мотивація D) проявляється рідко</p>
<p>Оцінно-рефлексійний (сформованість умінь розпочинати, підтримувати й завершувати розмову, вибудовувати емоційний контакт із співрозмовникам, здатність до співпереживання і співчуття, вмінні здійснювати аналіз власних дій і дій партнера, знаходити компроміс, використовувати під час розмови мовленнєвий етикет і дотримуватися культури спілкування.)</p>	<p>здатність дошкільників до партнерської взаємодії</p>	<p>А) проявляється завжди В) проявляється часто С) проявляється, коли є мотивація D) проявляється рідко</p>

Узагальнюючи результати спостереження, встановлено: тільки один з дев'яти дошкільників має високий рівень розвиненості комунікативної компетентності. На нашу думку, це результат роботи батьків.

Організація розвивального середовища в домашніх умовах сприяла розвитку особистості, зокрема батьки часто читають книжки разом з дитиною, організовують мовні ігри, включають дитину в діалоговий контакт тощо). Ще у двох проявляються доволі часто. Три респонденти реалізуються тільки за умов підвищеного емоційного стану, вмотивованості на дію, стимулу для дії. Три займають пасивну позицію, не схильні до спілкування, часто проявляють роздратованість. Як бачимо, ситуація напружена і для її покращення було обґрунтовано комплекс ігор, що дозволять покращити означені показники.

Таким чином, другим кроком є обґрунтування комплексу розвивально-мовленнєвих ігор, які можна використовувати у режимі дистанційної освіти. Нами вже підкреслювалось, що обов'язковою умовою є створення відповідного середовища, де дитина може вільно спілкуватися, будучи дома. Спілкування може бути організовано як з батьками, однолітками, вихователем. Робота за комп'ютером може принести велику користь в процесі ігрової діяльності дитини. Виконуючи мовленнєві справи на комп'ютері позитивним є те, що інформація подається динамічно, яскраво, текст за кадром поєднується з малюнками та графіками, використовується мультиплікація, відбувається взаємний вплив кольору і звуку тощо. У якості позитиву слід звернути увагу на самі комп'ютерні ігри, які надають можливість для розвитку дитини, зокрема запам'ятовувати інформацію (нові слова, лексичні обороти, емоції при висловлюванні), активізувати розумову діяльність, формувати увагу (у той же час, всі заняття можна продивитися повторно, що надає більших переваг у сприйнятті інформації), розвивається образність, просторовість мислення. Працюючи з комп'ютером у дитини задіяні відповідні аналізатори. У своєму більшості це зоровий, слуховий і можна сказати руховий (під час діяльності дитина виконує відповідні рухи).

Аналіз методичної літератури дозволяє констатувати: діти із задоволенням включаються в гру-драматизацію, рольову гру. Також дидактичні комп'ютерні ігри, в яких передбачено обов'язкове приговорювання побаченого, висловлювання оціночних суджень тощо.

Перерахуємо ігри, які було запропоновано дошкільникам. Гра «Підбери слово» вчить дітей уточнювати сенс за допомогою прикметників. Метою гри «Чому слово так називається?» було закріпити вміння складати розповідь-роздум із трьох структурно - смислових частин, використовувати складнопідрядні речення з підрядними причини, наслідку в доказовій частині розповіді-роздуму. У грі "Схожий – несхожий" діти порівнювали предмети, спочатку, орієнтуючись на яскраві зовнішні ознаки, потім тренувалися знаходити різницю за менш контрастними ознаками і нарешті порівнювати дуже схожі предмети. Гра «Закінчи речення» розвивала вміння вживати в мові складнопідрядні речення. Метою сюжетно-рольових ігор таких як «Лікарня» «Салон краси», «Перукарня», «Магазин», «Будівельники», «Пожежники» є формування вміння розподіляти ролі, узгоджувати їх. У грі «Сім'я» здобувачі дошкільної освіти розвивають уміння розуміти і відображати в ігровій діяльності навички та взаємовідносини в сім'ї.

За результатами спостереження за проявом умінь комунікувати з іншими отримано такі результати (Табл.2.6).

Таблиця 2.6.

Рівень прояву комунікативної компетентності в ігровій діяльності

Рівні прояву	На початку спостереження	На кінець спостереження	За відсотками
А	1	1	11,1
В	2	3	33,3
С	3	4	44,4
D	3	1	11,1

Таким чином, бачимо, що відбулися позитивні зміни у якісному показнику сформованості комунікативної компетентності здобувачів дошкільної освіти. На нашу думку, ігрова діяльність, конкретні види ігор (сюжетно-рольові, ігри-драматизації) позитивно вплинули на розвиток означеної компетентності.

ВИСНОВКИ

Актуальність обраної теми обумовлено проблемами організації освітнього процесу здобувачів дошкільної освіти в умовах дистанційного навчання. Зокрема було окреслено проблему формування комунікативної компетентності засобами гри.

Аналіз літературних джерел показав на значні наукові та дидактико-методичні доробки з проблеми формування комунікативних компетенцій та організації ігрової діяльності в закладах дошкільної освіти. Зокрема, це Л.Артемова, А.Богуш, Г.Беленька, Н.Гавриш, І.Княжева, Т.Пироженко та ін..

Однак, враховуючи ситуацію сьогодення, на нашу думку, недостатньо проявляється увага педагогічних працівників до організації ігрової діяльності в умовах дистанційного навчання і виховання здобувачів дошкільної освіти. Вікові особливості, невміння витримувати час на увагу, потреба в постійному контролі як прямому, так і опосередкованому, стають проблематичними для реалізації комунікативних здібностей, зокрема для організації ігрової діяльності.

Для подальшого усвідомлення проблематики дослідження нами виокремлено основні теоретичні поняття, такі як «комунікативні здібності», «комунікативна компетентність», «комунікативні уміння», «мовна компетентність», «ігрова діяльність», «ігри дошкільників», «дистанційна організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти». В основу термінологічного апарату покладено характеристика мовних здібностей, які розглядаються як знання про мову і мовної активності», довів, що існує різниця «між тим, що людина теоретично здатна говорити і розуміти, і тим, що вона насправді говорить і розуміє в конкретних ситуаціях (Слобін, 2017). «Мовна компетенція» (Богуш, 2008) це інтегративне явище, що охоплює цілу низку соціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки,

установок задля успішного здійснення діяльності в конкретних умовах спілкування. У дослідженні ми спиралися на визначення комунікативної компетентності яка трактується як «вміння адекватно й доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності» (Подліна, 2012).

Як відомо, у дошкільному віці основні пізнавальні процеси, активний розвиток, відбуваються в ігровій діяльності, в основу якої покладено різні типи ігор, з різними функціями і ступенем складності. Гра як метод навчання значно активізує освітній процес. Різноманітність ігрової діяльності спонукає до мовленнєво-творчої гри малюків.

Нами з'ясовано, що формування комунікативної компетентності старших дошкільників відбувається в спеціальних умовах розвивального мовного середовища. В умовах сьогодення це в основному домашні умови, де більшість часу перебуває дитина, де виконуються такі умови як, забезпечення індивідуального темпу розвитку мовленнєвої компетентності; створення передумов для набуття знань про себе і суспільство; організація спілкування в цікавих для дошкільнят видах діяльності, зокрема іграх (Гончаренко, 2009).

У дослідженні схарактеризовано середовище, яке взаємодіє з медіа середовищем. Організація освітньої діяльності з використанням комп'ютера як засобу реалізації особистості в умовах дистанційної освіти має свої особливості. Зокрема, основними рисами дистанційного навчання є одночасна інтерактивна взаємодія педагога з дітьми та їх батьками, які за ними доглядають, виокремлення часу в усіх партнерів освітньої взаємодії для освоєння дитиною пізнавального матеріалу, консультативного супроводу тощо (Зімакова, 2022).

У роботі з'ясовано, що рольові ігри, ігри-драматизації найбільш ефективні для розвитку комунікативних компетентностей старших

дошкільників. Що в організації ігрової діяльності мають бути залучені батьки, діти, вихователь з рівною долею відповідальності.

Доведено, що необхідними умовами формування комунікативної компетентності є: урахування вікових та індивідуальних особливостей; вмотивованості на ігрову діяльність та засвоєння мовних правил; створення відповідного середовища для комунікативного розвитку; підбір сюжетно-рольових ігор та їх спрямованість на розвиток комунікативної компетентності.

За результатами спостереження за процесом організації та розвитку комунікативної компетентності здобувачів дошкільної освіти слід констатувати: правильно підібрані ігри, мовленнєво-розвивальні ігри, дозволяють формувати мовленнєву активність, бажання спілкуватися як з дорослими, так і з однолітками; роботи в режимі дистанційного навчання вносять свої корективи в організацію спільної діяльності спрямованої на розвиток комунікативних компетентностей. Ми дійшли висновку, що постійне та систематичне застосування медіапростору в освітньому процесі ефективно впливає на формування комунікативної компетентності у період перед шкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аніщук А. Формування мовленнєвої особистості у дошкільному дитинстві. Імідж сучасного педагога: науково-практичний освітньо-популярний журнал, 2010. № 6/7. С. 93–96
2. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти: зб. наук. праць / за заг. ред. Н.А. Басюк. Житомир: вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2017. 292 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / [авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін.] ; наук. кер. А. М. Богуш. Київ : Вид-во МОН, 2012. 26 с.
4. Богуш А. М. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*, 2013. № 3. С. 4–12.
5. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: навч.-метод. посібник. Одеса: Ярослав, 2004. 176 с.
6. Богуш А. М.. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. Київ: Слово, 2011. 704 с.
7. Богуш А. М.. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
8. Боровик Т. Розвиток мовлення дітей засобами гри-драматизації. *Джерела*, 2016. №2. С.11-15
9. Брушневська І. М. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: діагностичний комплекс: навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. 124 с.
10. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2016. С.33-38.
11. Гончаренко А.М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників: Навч-метод.посіб. до Базової прогр. розв.дитини дошк.віку «Я у Світі». К.:Світич, 2009. 160 с
12. Гуцану Ксенія. Особливості комунікативних умінь і навичок у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення
https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6282/1/educ_2023_013.pdf

13. Залізник А. Мовленнєва компетентність як складова процесу професійної підготовки майбутнього вихователя. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 2013. № 8 (Ч. 2). С. 164-170
14. Зімакова Л.В. Тупиця, Л.О. Жданюк. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час воєнного стану. Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки, 2022. № 79. С. 92-100.
15. Гудзик І. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D2%90%D1%83%D0%B4%D0%B7%D0%B8%D0%BA_%D0%86%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%9F%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0
16. Іваник О.В. Атрощенко Т. О. Формування мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку у світлі вимог сучасної дошкільної освіти. НАУКА МАЙБУТНЬОГО. 1(9), 2022. Мукачево:МДУ. С.30-37
17. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ: Генеза, 2013. 88 с. Пироженко
18. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія. К.: Фенікс, 2008. 497 с.
19. Калмикова Л.О Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ:“ Слово”, 2016. 380 с.
20. Комунікативні ігри як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку <https://naurok.com.ua/stattya-komunikativni-igri-yak-zasib-rozvitku-movlennya-ditey-doshkilnogo-viku-334908.html>
21. Кононко О. Л. Про базову програму розвитку дошкільника «Я у світі». Дошкільне виховання. 2008. № 8. С. 29
22. Куренкова А.В. Формування соціально-комунікативної компетентності дошкільників із загальним недорозвитком мовлення http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/50/part_1/24.pdf
23. Листопад М.В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації. Педагогічні ідеї, збірник наукових праць, випуск LXXVII. Том1, 2017. С.98-102.
24. Луценко І.О. Дитина-дорослий: вчимося спілкуватись. Київ:Світич, 2008. 153с.

25. Мартиненко І. В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення: монографія. К.: ДІА, 2016. 304 с
26. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред. Г.С.Тарасенко. К.:Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.
27. Пахомова, Н. Г., & Баранець, І. В. (2020). Формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку: теорія і сучасна практика. *Імідж сучасного педагога*, 4(193), 60–66. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-4\(193\)-60-66](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-4(193)-60-66)
28. Пироженко Т.О. Еомунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с
29. Пироженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 152 с.
30. Подліна С.В. Розвиток мовленнєвої компетенції. *Дошкільний навчальний заклад*, 2012. №1. С. 5-10
31. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні : лист МОН №1/3845-22 від 02.024.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladivdoshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voennogo-stanu-v-ukrayini>
32. Проблеми мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку в умовах родинного виховання <http://lebidka.com.ua/news/a-491.html>
33. Проніна Софія Андріївна. Значення розвитку комунікативних навичок у дошкільнят <https://odesa7.irc.org.ua/news/12-31-03-28-05-2021/> .
34. Рогальська-Яблонська І. П. Компетентнісний підхід як основа формування соціально-комунікативної компетентності особистості у дошкільному дитинстві. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, 2016. № 2. С. 204–211.
35. Розвиток пізнавальних процесів дошкільника <https://studfile.net/preview/16474231/page:34/>
36. Розвиток старшого дошкільника в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти : методичні рекомендації /за заг. ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 178 с
37. Словник із соціальної роботи. Slovnyk.me. 2020. <https://slovnyk.me/dict/socialwork/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

38. Стрюк К. Ще раз про розвиток мовлення: Пріоритетні напрямки розвитку мовленнєвої діяльності дошкільнят. *Дитячий садок*, 2004. №47. С.2-7.
39. Українське дошкілля: програма розвитку дитини дошкільного віку / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
40. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія / за ред. А. М. Богуш. Одеса: ПНЦ АПН України, 2008. 271 с.
41. Як створити освітнє середовище, яке мотивує, активізує, зберігає та розвиває <https://ezavdnz.mcfр.ua/867225>
42. Drevniak Lada₁ o FORMATION OF SPEAKING COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF COMMUNICATIVE ACTIVITY № sge16-02 (2023): Science for modern man '2023
43. https://studexpo.net/84453/pedagogika/formuvannya_movlennyevoyi_kompetentnosti_ditey_doshkilnogo_viku_normi_rozvitku
44. <https://naurok.com.ua/post/organizaciya-roboti-zakladiv-doshkilno-osviti-v-umovah-voennogo-stanu>

**Конкретні вправи для розвитку комунікативних здібностей
здобувачів дошкільної освіти, що організовуються батьками в
умовах дистанційної освіти**

Батьки дають дитині завдання:

- Назвати три слова, що починаються з букв *м, з, д*;
- Назвати чотири тварини на букву *с*;
- Назвати чотири ягоди на букву *к*;
- Назвати п'ять міст на букву *р*;
- Назвати три квітки на *з* чи на *м*;
- Назвати чотири держави на букву *а*;
- Назвати шість імен на букву *в*.

2. Батьки пропонують дитині три слова, не пов'язані між собою за змістом. Наприклад, *озеро, олівець, ведмідь* або *весна, дерево, вікно*. Дітям потрібно скласти якнайбільше речень із цими словами.

3. Для розвитку аналізу, синтезу та класифікації. "Нехай мама або тато покладуть перед дитиною 3-4 картинки із зображенням різних предметів (можна використовувати картинки дитячого лото). Дитина повинна визначити, яка з картинок зайва. Наприклад, якщо на картинках зображені дівчинка, ведмежа і м'яч, то зайвим є м'яч, так як дівчинка і ведмедик живі, а м'яч - ні".

4. Для розвитку аналізу і синтезу. "По черзі з мамою чи татом беріть картинки з дитячого лото і опишіть предмет, намальований на картинці, не називаючи його. Партнер по грі повинен вгадати за описом, що це за предмет".

5. Для розвитку аналізу і порівняння. "Скажи, що тобі подобається в цьому предметі або явищі, а що - ні. Наприклад: чому тобі подобається зима, а чому - ні? Подобається, тому що взимку можна кататися на санках, грати в сніжки, зустрічати Новий рік. Не подобається зима, тому що холодно, треба тепло одягатися, дні короткі, а ночі довгі. Дай оцінку таким поняттям, як дощ, укол, авторучка, будильник, бант".

6. Для розвитку аналізу та узагальнення.

"Назви одним узагальнюючим словом або словосполученням наступні предмети:

-	Чашка,	ложка,	тарілка,	виделка;
-	Яблуко,	груша,	лимон,	банан;
-	Голуб,	павич,	качка,	чапля;

- Собака, корова, свиня, баран;
- Ромашка, кукурудза, кропива, конвалія;
- Зима, весна, літо, осінь ".

Вправи на розвиток мовлення.

На початок шкільного періоду дитина вже володіє певним словниковим запасом і мовною граматиною. Новим у формуванні мовлення є свідоме вживання різних форм слова, оволодіння граматиною письма, збільшення кількості слів і речень у письмових роботах, зростання швидкості письма і його якості. Засвоєнню письма повинно передувати оволодіння читанням, успіхи в якому залежать від батьків, які повинні зацікавлювати дитину дитячими книжками, стимулюючи запам'ятовувати малюнки і літери, які відповідають їм. Користуючись певними вправами, можна розвивати у дитини як мовлення, так і письмо.

1. Батьки пропонують дитині набір слів: *театр, кіно, магазин, мандрівка в іншу країну*, що можуть бути використані для складання невеликих оповідань. Отримавши тему, дитина повинна розкрити її таким чином, щоб повністю було розкрито зіст вибраного слова.

Вправи на розвиток уяви.

Уява в шестирічному віці надзвичайно бурхлива, яскрава, з характерними рисами некерованості. У процесі учіння вона поступово розвивається, зокрема вдосконалюється відтворююча уява, стаючи дедалі реалістичнішою та керованішою.

1. Дитині зачитується початок речення, наприклад: «Я пішла до ванної кімнати вмиватися, відкрила кран і тут раптом...» Завдання дитини—скласти якомога більше варіантів його закінчення. Варіанти повинні містити в собі описи незвичайних, іноді фантастичних подій. Ця вправа розвиває здатність швидко і легко породжувати найнесподіваніші образи фантазій і сміливо поєднувати їх з повсякденними подіями.

Пам'ятайте, особливо важливо, готуючи дитину до школи, звернути увагу на рівень розвитку пізнавальних психічних процесів (сприймання, увага, мислення, мовлення, пам'ять, уява), які допоможуть дитині у навчальній діяльності.